

– Április 16-án, 11 órakor a piarista rend római anyaházának Szent Pantaleon templomában a felsővárosi plébános, Kovács Mihály atya tiszteletére szólal meg a misére hívó harang. Felszentelésének és első miséjének ötvenedik évfordulója lesz ezen a napon.

– Ötven éve, bizony, hogy pappá szenteltek. Rómában tanultam, már három éve akkor, mint annak idején minden évben a piarista tartományunk egy-két növendéke, a Gregoriana pápai egyetemen. A Lateráni bazilikában szenteltek fel, de az első misémet a rend római templomában, a Pantaleonban mondtam. Néhány olasz és két magyar piarista rendtag volt jelen, meg két premontrei papnövendék – rendjük szép fehér ruhájában ministráltak. A mi rendünkben háromukat szenteltek akkor; rajtam kívül egy lombardiai és egy nápolyi piaristát, s így az ebédnél a háromféle bor között, a három új misés tartományának megfelőlen, a tokaji is ott volt az asztalon. Az első mise... 1943-ban. Azt hiszem, erre minden felszentelt pap egyformán emlékezne. Nekünk kicsit olyan ez, mint a világi embernek az esküvő. Az életünk elkötelezettségének megvalósulása és beteljesedése. Ami hivatást vállaltunk, azt igazán akkor érjük el, annak teljes lényegét akkor érezzük magunkra bízva.

– Abban az évben háború volt Európában.

– Súlyos háború. Amikor kikerültem, 1940-ben, már akkor egy nyugtalan, felfordult világot éreztem magam körül, ami aztán fokozatosan ment a háború felé. Magyarként amúgy is nehéz volt ott kint, hiszen egy évvel később már nem volt mellettem honfitárs a rendi környezetben. Magyarországgal a kapcsolattartás rendkívül nehéz lett, s nekem pedig itthon, voltak a szüleim, s magyar rendtársaim. Két évig nem is jöhettek haza. A háború mellett gyötört a honvágy is. Ami-

„Hívó is, pap is, az egyház egyenjogú tagja”

Beszélgetés Kovács Mihály atyával, római aranymiséje előtt

Fotó: Nagy László

kor pedig már hazajöhöttem, s a doktorátus végett vissza kellett volna mennem Rómába, nem hagyhattam el az országot. A német megszállás idején. Végül Budapesten fejeztem be a tanulmányaimat.

– Ezután ismét visszatért Szegedre, most már tanárként egykori iskolájába, a Piarista Gimnáziumba. De öt év múlva az iskolát megszüntették, s ekkor kezdődött életének, ahogy a magyarországi egyházának is, legnehezebb időszaka.

– Amikor a gimnáziumot bezárták, én átmentem egyházmegyei, lelkipásztori szolgálatba. A Fogadalmi templomban dolgoztam, 1955-ig. Abban az évben vitt el az ÁVO. Kilenc és fél hónapig tartottak vizsgálati fogságban Budán, abban a bizonyos Gyorskocsi utcában s a Margit körúti műintézetben. Letartóztatásomat azzal indokolták, amire piaristaként felkészültem, az ifjúság vallásos oktatásával. Mert noha az iskolát megszüntették, én nem

éreztem befejezhetőnek a tanítást. Folytattam papként is, hitoktatás formájában, ahogy lehetett. Ez akkoriban bűncselekménynek számított. Ötvenhat szeptemberében szabadultam ki.

– Ötvenhat. Egy hónap, és kitört a forradalom. Fogása után mindjárt az „októberi események” fogadták.

– Édesanyámnál laktam, itt Szegeden, s bizony zajlottak körülöttünk az események. De, biztosan megérti miért – én akkor, a börtön után, teljesen visszavonultam. Nem elvi okokból nem vettem részt valamilyen mozgalomban, inkább valahogy aggasztónak és félelmetesnek éreztem a helyzetet. Ahogyan ott vonultak az orosz tankok a hídon... Ha szabad így mondani, a humánus szempontjából értelmetlen és tragikus eseménynek ítélem meg ezt akkor. Édesanyám lelkes honleány volt, és váltig unszolt: én miért nem megyek, miért nem égek lázban. Talán átérezhetőbb ez, ha elmondom,

a természetemtől mindig is idegen volt a rendszer és a politizálás, s minden, ami a lélek dolgait félrevetve járta útját. Később, amikor az államhatárolom ismét megszilárdult, akkor is azt tartottam magam számára irányadónak, hogy végezzem a magam munkáját. A politikai ügyekbe nem avatkoztam, sem egyik, sem másik oldalon, nem is láttam annak értelmét és lehetőségét. Biztos, hogy akkor ez a hivatásbeli munka már önmagában is ellenállásnak, ellenséges cselekedetnek számított, de hát ennek megítélése másokon múlott, nem rajtam.

– Mégis eltöltött még néhány börtönéjszakát, itt Szegeden is, a Csillagban.

– És még hosszú ideig zaklattak. Nem mintha bármit is tettem volna, amit addig nem. Egyszerűen: már az ember léte, az élete is provokatív volt abban az időben. Tudtam, arra megy a játék, hogy megpróbáljanak belőlem másokra vonatkozó adatokat kiszedni, s az is

egyre világosabb lett, hogy „beszervezni” igyekeznek. Gondolom azt várták, adjak jelentéseket, főként papokról. Istennek hála, akkor is, korábban is, volt annyi erőm, hogy nem tudjak mondani. Volt, hogy egész nap, volt, hogy hajnalig próbálkoztak egyhuzamban. Nem, nem sikerült. De, tudja, az embereknek nagyon különböző az idegzete. Van aki állhatatos tud lenni, mert olyan jó idegei vannak. Nekem szerencsére megadta ezt az Isten. De van aki gyöngé idegzetű, megijed s esetleg beadja a derekát. Én ezért senkit nem vettem meg soha. Mindenki önmagának adjon számot.

– Évtizedek teltek el, s mostanra minden megváltozott.

– Igen. De én kevesellem azt, amennyit az egyház változott. Nem csak a régi időkben volt szükség megújulásra. Eddig erről szó sem lehetett. Minden lépés, ami a megújulásra utalt, az állam ellenállásába ütközött. Negyven év alatt így az egyházi struktúra eléggé megmerevedett, mintha fagyasztott állapotba került volna. Ennek most ki kell engednie. Személyekben, módszerekben, törekvésekben – mindenben meg kell újulnia. A lelkipásztori módszerek megújítása nagyon fontos. A régi módszerekkel, vagyis csak azzal, hogy vasárnaponként a templomban prédikálunk, legfeljebb konzerválni tudunk. Előbbre jutni nem. Pedig ma olyan tömegek vannak már az egyháztól távol – ha nem is ellenségesen, de közömbösen, – hogy megérintésükre más módszereket kellene kitalálni. Nem is szólva arról, hogy egyre fogy a papság. Nehéz fela-

dat, de ahogy a II. Vatikáni Zsinaton egészen váratlanul feltört a megújulás, lennie kell nálunk is, ami újjászervezi az egyház életét.

– Hetvennégy évesen új lelkiismerő, új módszerekről beszél. A piarista szellemet érzem ebben.

– Talán így van. Annak idején, a piarista rendben belül megújulási mozgalom indult el és fejlődött. Akkor ennek véget vetett az államosítás és a rend tagjainak a szétszórása. De mit értek megújuláson? Ha egyházat felújítanak, az történhet úgy is, hogy rákennek valami mázt, s úgy is, ha kicserélik a régi elemeket. Bizonyos épületeket szerkezetében kell felújítani, és a gondolkodásmódot tekintve, ez így van az egyházzal is. A régi, konzervatív gondolkodásban az egyház felszentelt papi személyekből állt, intézményileg elkülönülve a hívektől. Még a beszédmódunkban is ez élt, a hívek is csak a papságot értették alatta. Ez mára irreálisra vált, hiszen előfordul például, hogy falvak sora van pap nélkül. Paphiány van. Ez a kényszerhelyzet is indokolja az új szemlélet elfogadását, miszerint az egyház nem csak a papokból áll, hanem mindenikből, aki hívően a római katolikusnak vallja magát. Egyformán mindenikből. Az egyháznak egyenjogú tagja mindenki, az egyszerű hívő is, meg a pap is, csak éppen a szerepük más. Ezt nevezzük szolgálati papságnak, amely szemben áll az „uralkodó”-papság felfogással. Hiszen valamikor még sok helyen a falusi pap is uralkodott a községben. Nem is szólva a főpapokról... Ma pedig már világosan látjuk, hogy ez a szerkezet nem maradhat fenn. A hitoktatás, az új egyházi iskolák, a hívekkel való kapcsolattartás, a keresztényi eszme megerősítése – minden, amit ma új evangélizációnak nevezünk, arra szólít, hogy az egyház szolgáljon híveinek, s híveivel együtt: hitének.

PANEK SÁNDOR

Az egyházi év két nagy ünnepe a karácsonyi és a húsvéti ünnepkör, amelyek közül ez utóbbi – a farsang utolsó vasárnapja előtti vasárnapkal kezdődik és a pünkösöd utáni szombattal ér véget – a régebbi. Húsvétkor ünnepli a keresztény egyház Krisztus feltámadását, s ekkor fejeződik be a 40 napig tartó nagyböjt is. A böjti napok nagypéntekkel, nagyszombattal zárulnak, húsvétal megszűnik a hústól való tartózkodás hosszú periódusa.

Nagypéntek

Jézus kereszthalálára emlékezve a böjt és a gyász napja, amikor régebben fekete ruhában mentek nemcsak az asszonyok, hanem a lányok is a templomba. „Nagypénteket ma is hallgatással, különös meg hatottsággal, valami naív, de annál bensőségesebb átéléssel ünnepli a nép idősebbje. Teljes a csönd, a tűz kialszik, a tükröt fekete kendővel takarják le, az órát megállítják, illetőleg nem húzzák föl. Úgy járnak-kelnek, mintha halott volna a házban” – írja Bálint Sándor. (Tűzet a ke-

resztény középkor óta nagypénteken hajnalban csak azért gyújtottak, hogy emlékezzenek arra, amikor Jézust Pilátus színe elé vezették, a katonák tüzet gyújtottak és emellett melegedtek.)

Hiedelmek, varázscselekmények

Mivel nem ég a tűz, kenyeret sem szoktak sütni ezen a napon, csupán akkorát dagasztanak, mint egy libatőjás. Ezt – ahol a szokás még él – megszáritják, s csak akkor veszik elő, ha valaki vízbe fullad. Úgy tudják, hogy a közepen kifűrt mélyedésbe tett égő szentelt gyertyával megtalálhatják a szerencsétlent, ott ugyanis, ahol a holttestet keresni kell, vízbe fordul a gyertya. (Erről már Bornemissza Péternél is olvashatunk.)

A nagypénteki varázscselekmények kora hajnalban elkezdődnek. Az egészségvarázslás témakörébe tartozik a fürdés, mosakodás a patakban, a folyók vizében, amelyekből az állatokat sem hagyják ki, mert az a hiedelem él, hogy aki en-

Sonka, torma, piros tojás Csokinyuszi a kalapból

nek aláveti magát, lemossa a bajt magáról, s nem lesz beteg.

Napkelte előtt kell az asszonyoknak meztelenül körülszaladni a házat, szimbolikusan meghúzáva a mágikus kört, hogy ami azon belül van, megvédjék minden ártalomtól, többek között a rovaroktól, rágcsálóktól is. A portakerülésnek csak úgy van eredménye, ha közben azt kiáltják: „Patkányok, csótányok, egerek, po-

loskák, oda menjete, ahol füstös kéményt láttok!”

Nagyszombat

Húsvét vigláján délután a harangok megszólaltatásával kezdődik az ünnep. A liturgikus cselekmények közé tartozik a tűzszenítés, amelynek nálunk már a kora középkorban nagy jelentősége volt. (A XII. század végén írt Pray Kó-

dex is megemlékezik róla.) Számos hiedelem fűződik hozzá: tudni vélik, hogy védelmet nyújt a rossz idő, a szerencsétlenség, a tűzvész ellen. Az e naphoz fűződő szertartáshoz tartozik a vízszentelés is, amikor ugyanolyan mágikus szert „produkálnak”, mint vízkeresztkor. A szenteltvíz pedig – mint tudjuk – nagyon sok mindennej jó.

Nagyszombaton van a nagy sütés-főzés: készül a kelt kalács, a sonka, torma, festik, írják a gyerekeknek a piros tojást, de délutánra mindent be kell fejezni, mert a körmeneten gyerekek, felnőttek ott a helye.

Húsvét

A húsvéti szertartásokhoz tartozik az étel, a sonka, a kenyér, a húsvéti bárány megszentelése, a XII. század óta pedig a tojásszentelés. (A szentelt tojásból enni kell legalább egy falatnyit, hogy ha valaki eltéved, hazagondol azokra, akikkel a tojást osztotta meg, s visszatalál; a szentelt tojás héja meg orvosságként használható.)

Régi szokás – annak ellenére, hogy különböző határozatokkal tiltották – a húsvéti határkerülés is, amiről Bálint Sándor ír részletesen. Egy 1665-ös feljegyzés szerint „az mi romano-catholica religionban régi, bevett szokás az volt, (...) hogy minden húsvét napján határt kerülünk, azaz processiót járánk”. A szertartás során a békéért, a bő, termő esztendőért imádkoztak, azért, hogy a tavaszi vetéseket megvédjék a fagy, a jégverés, a gonosz ellen. A Jézus-(Krisztus)keresés, a hajnali keresztyárs szertartásának népi változatai is egészen a XX. századig fennmaradtak, csakúgy, mint az a mágikus cselekedet, hogy a húsvéti ételmozzával meg hintik a gabonaföldeket, így óvják meg a kártékony madaraktól.

A húsvét el sem képzelhető köszöntők, locsolkodók, sonka, torma, piros tojás nélkül. Hogy újabb kori „szentelményként” a csokinyuszi is belekerült a kalapba, annak talán a gyerekeink örülnek a legjobban.

TURI MÁRTA